

Kreteńskie hydronimy pochodzenia arabsko-tureckiego

Elwira Kaczyńska

*Katedra Filologii Klasycznej
Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki*

Nazwy arabskie – takie jak np. Αγιά, Αγυιά < arab. ‘woda’ – są w hydronimii kreteńskiej trudne do wyróżnienia. Łatwiej pokazać arabską genezę kreteńskich nazw miejscowych. Dla przykładu, dawna arabska nazwa kreteńskiej twierdzy Rabađ al-Ḥandaq została zaadaptowana przez Greków bizantyńskich i w latach 961-1204 określała stolicę Krety Χάνδαξ (obecnie Iráklio). Od niej wywodzi się też średniowieczna nazwa wyspy Candia, używana przez Wenecjan (XIII-XVII w.). Już w IX-X w. mogły zatem powstać kreteńskie nazwy wodne typu Χάντακας – choć zazwyczaj wywodzi się je od apelatywu ngr. χάντακας m. ‘rów, przekop, fosa’, który miał trafić do języka greckiego za pośrednictwem tureckim, a nie bezpośrednio z arab. *ḥandaq* – rów. Kreteńskie nazwy wodne Κατσαμπάς, podobnie jak dialektalny apelatyw nowogrecki κατσαμπάς m. ‘studnia; rodzaju żurawia wodnego’, wydają się sprowadzać do źródła arabskiego (por. arab. *qaṣabaʿ* – zamek, cytadela; główne miasto, metropolia / Festung, Zitadelle, Hauptstadt, – vs. *qaṣabä(t)* – rura, tchawica / Rohr, Luftröhre), chociaż pośrednictwo tureckie nie może być jednoznacznie wykluczone (por. tur. *kasaba* – miasteczko; osada, przedmieście, dial. ‘tchawica; kanał nawadniający’).

Tureckie nazwy rzek kreteńskich są dobrze udokumentowane w źródłach tureckich począwszy od XVII wieku, np. †*Hiyarlı Dere* (dosł. ‘ogórkowa rzeka’, por. ap. tur. *hiyar* – ogórek, *dere* – wysychające koryto rzeki; kotlina; potok, strumień, dolina; rynna; rynsztok) = rz. Karterós, †*Söğüt Deresi* (dosł. ‘wierzbowa rzeka’, por. ap. tur. *söğüt* – wierzba) = rz. Ghazanós Potamós; †*Çamaşır deresi* (dosł. ‘rzeka bielizny’, por. ap. tur. *çamaşır* – bielizna) = rz. Katsambás. Rozwijające się osadnictwo osmańskie na wyspie spowodowało, że hydronimy tureckiego pochodzenia były w XIX wieku liczne i do czasu przymusowego wysiedlenia ludności tureckiej z Krety (1924 r.) mogły stanowić znaczący procent nazw, skoro wiele z nich funkcjonowało jeszcze w połowie XX wieku, a wiele istnieje aż do dziś, np. Ατζικιάζωτα < ap. tur. *ağı ağacı* – oleander, *Nerium oleander*; Χαβούσα < ap. tur. *havuz* – staw, sadzawka, zbiornik wody, basen.